1086 10

CYRIACI THRASYMACHI

DE JUSTITIA ARMORUM SVECICORUM IN POLONOS

Perque ea

Liberata à magno periculo

Germania

AD

ANDREAM NICANOREM

EPISTOLA.

EDITIO NOVA

Juxta exemplar Stetinense.

HELMESTADI

Excudebat HENNINGUS MULLERUS

CIↃ IↃ C LVI.

Rutilius de Roma.

JVSTIS BELLORVM CAVSIS, NEC PACE
SVPERBA
Nobilis ad svmmas gloria venit OPES.

CYRIACVS THRASYMACHVS ANDREÆ NICANORI

Amico Svo S. P. D.

IDentidem ex me quæris, Amice, num quas ego censeam justificas caussas esse illorum armorum, quæ Serenissimus Potentissimusque Rex Carolus Gustavus, & Inclytum illud Suecorum Regnum in Poloniæ Regem & Rempublicam hodie movent: an item existimem bellum illud Polonicum Germanicæ saluti obfuturum, necne. De utroque enim per te dubium reddi, variis in utramque partem hominum sermonibus: non posse tamen non sollicitudine quadam duci cum Germaniæ quia patria est, tum Sueciæ, quia haud dubie est Germaniæ à suis quondam oppressæ liberatrix, & adversus imminentia pericula præsidium. Si videlicet nullæ sint justæ Suecicorum armorum caussæ, verendum esse, etsi initia feliciter succedant, exigentibus id forte Polonorum in Deum commissis, tandem tamen fatali ruina & illa vindicatum iri, summo pariter Germaniæ dispendio. Adhoc, quasi pro lorica fuisse hactenus Poloniam Germaniæ adversus barbaros populos, Moschos & Tataros: qua fracta videri nos jam imposterum iri expositos eorum tyrannidi & incursibus.

Ego vero agnosco animum amantem boni publici pariter & intelligentem. Non est autem quare te curæ quidem istæ mordeant. Etenim interdum injusta quoque arma, (quæ Dei est sapiens humanarum rerum administra-

tio, antequam magnus ille & terribiles dies justum sceleribus supplicium decernet) diuturna satis felicitas excipit. Suecorum vero huic bello justificarum caussarum, quales solent à populis & inter populos passim acceptari, nihil deficere: ac proinde non esse quod hactenus quidquam vereare: simul vero, nec fractis licet Polonorum rebus, periculum aliquod à Tataro Moschoque Germaniæ imminere, imo ab eo periculo nos hisce armis potissimum liberari, quoniam ita vis, docebo.

Poteras vero prius illud jam tum didicisse, si qua par erat attentione expendisses, quæ editæ sunt chartæ de caussis novi hujus belli. Abunde enim illæ exhibent omnia, nisi quod brevitate sint fortassis tardiori cui Lectori non-nihil obscuriores. Non vacat sane culpa, quod illis lectis nondum acquiescas: sed vulgi sermonibus tanquam fluctu circumagi te patiaris.

Attamen, ceu promisi, dabo operam, ne quis te error amplius hac in re agitet; quoniam id postulat amicitiæ nostræ jus, & tua exspectatio. Ordine igitur agam: initio belli hujus justitia exposita; deinceps facto progressu ad id, ut metu libereris de imminente imposterum Germaniæ à Moscho & Tataro periculo.

Nisi autem vehementer fallor, armorum quidem justitiam clare docuero, si ostendam duo: *per Polonos scil. non per Suecos stetisse hactenus, quo minus dudum inter populos illos firma ac perpetua pax viguerit;* *Polonos* porro *multis modis inductarum leges fregisse, quæ sancte hactenus à Suecis sint observata, ac proinde culpa sua latissima ante tempus arma hac in sese provocasse.*

Principio igitur tenendum est, bellum Suecis cum Rege & populo Polonico non demum nuper cœpisse, sed fuisse jam per annos quinquaginta sex; & quidem perpetuos;

nisi

nisi quod non æque annis omnibus illud ferbuerit, & semel iterum per inducias aliquamdiu fuerit quasi suspensum. Originem belli non Sueci sed Poloni dederunt. Nec enim Suecorum aliquis antehac unquam Polonorum quenquam læserat, multo minus rempubl. eorum aliqua affecerat injuria, donec Sigismundus infestis armis, adjutus valida Polonorum manu, patrium Sueciæ regnum anno 1598 adortus est. Infeliciter quidem conatus ille cessit Sigismundo ejusque auxiliariis, imo cum non desineret injuriar[illegible] Ordinibus Regni Suecici, quos penes jus illud era[illegible]ptus ille est anno sequente & Regni illius dig[illegible]xutus, neque deinceps recuperare quidquam per[illegible]oritatis potuit: moliri tamen nunquam desiit cum [illegible]olonis, clam palamve, prout vires ferebant, quo Regni Sueciæ statum subverteret.

Non repeta[illegible] Carolo Rege hinc inde gesta. Simul gubernaculo Regni est admotus Gustaphus Adolphus, non multo post iterum more suo classicum cecinit Sigismundus: multum profecturus, nisi nondum Russico bello solutus sueta sibi imprudentia fuisset rem aggressus, & in Sueciæ populo viguisset patriæ amor novoque Regi data fides. Agebatur tunc annus seculi hujus decimus sextus. Recitabo tibi illius moliminis historiam, non meis, non alterius, forte suspecti aut non satis rerum gnari testis, sed scriptoris Poloni verbis, quo minus dubites. Est ille Paulus Piasecius gente nobilis Polonus, dignitate primum Abbas Claræ-tumbæ, inde Episcopus initio Camenecensis mox Præmisliensis, Regni Polonici senator, cujus prudentiam & candorem loquuntur quæ edidit Chronica. Is cum fecisset verba quædam de Comitiis Regni Polonici Ordinum, anno isthoc quem dixi habitis, pergit: *Subsidia quoq; Sigismundo Regi pro recuperando Regno Sueciæ fuerunt promissa. Ad*

 hoc

hoc enim ille animum tunc magis quam unquam alias applicaverat, persuasus quod, dum Gustavus Rex adhuc esset ætate immaturus, facile ab ejus obsequio Sueci possent avocari. In quo negotio miserat quoq; ad Regem Daniæ suum Legatum Ioannem Veiher Præfectum Pucsensem, postmodum promotum ad Palatinatum Culmensem, ut illius animum tempestive ad juvandas partes suas flecteret. Nec vana erat talis conjectura, cum iste studia popularia necdum sibi devinxisset, & plures ibi adessent, qui illatas sibi à Carolo ejus Patre injurias aliqua occasione vindicare cuperent: si modo Sigismundus Rex tali opportunitati rei ben[illegible]rendæ consilia cautiora conjunxisset. Verum omnia intempestive, præpostere, ac magis ad præmonendum hostem fiebant. Nih[illegible] istis cum Consiliariis Polonis conferebat Rex, sed cum Suecis ac Germanis tantum, qui pauci, illique rerum & præsertim belli ducendi inexpertes in ejus Aula aderant. Michael Adolphus Comes ab Altheim, (qui etiam sub hoc tempus instituendo novo ad debellandos Turcas Ordine militum speciosius quam utilius laborarat) præcipuus belli illius arbiter in se receperat, quod 20 millia militum Germanorum conscriberet, & classe in Sueciam transportaret, qui tamen nullum experimentum comparandi exercitus, vel conquirendæ classis habebat. Et nihilominus expeditionis istius moderatores, præsertim Franciscus Tenagel, (carcerem & tormenta à Matthia Imperatore propter arcana Rudolphi Imper. perpessus) quem Rex Sigismundus Cancellarium Sueciæ renunciarat, ac Gabriel Poze Suecus, illo bellico apparatu ab Altheimio promisso freti, (quasi exercitus in procinctu haberetur) bellum in Suecia divulgarunt, typo impressis Regiis edictis per Provincias ibi sparsis, quibus populi illi contra Gustavum, uti illegitimum Regem concitarentur. Ac commoverat hoc non leviter eam gentem, rationesque Gustavi turbasset gravius, si ibi adfuisset præsto robur aliquod militare, cujus præsidio partes Sigismundianæ fultæ succrescere potuissent. Sed cum illa copia & classes Altheimii nusquam apparerent, omnes earum partium ve-

um veriti exemplum, quod ibi tempore Caroli Regis multos similibus Regis Sigismundi consiliis confisos frustratosq; perdiderat, sese à novandis rebus continuerunt. Gustavus quoque tali prænuntio admonitus, tempus longam habuit, ut in singulis Provinciis fideliores sibi rectores institueret, qui diligentius omnes hostiles conatus observarent, & Patrem imitatus, prævenire periculum maluit, bellumque induxit in Livoniam anno subsequente.

Hæc Piasecius. Narraverat ille jam tum ad annum 1613 nonnulla de Sigismundi in Sueciam molitionibus, in Comitiis Warsaviensibus, frustra tamen, agitatis. *In recuperatione, inquit, Regni Sueciæ subsidium à republ. tantis angustiis pressa sperari non poterat: insinuatum tamen fuit, ut admoneantur Ordines, quod Moschua, unde Rex in Sueciam divertere proposuerat, amissa, averteretur quoque tanta res bene gerendæ provindicando illo Regno occasio, & bellum quod inde Livoniæ immineret, meliori compendio Moschovicarũ virium averti potuisset.* Narrat idem in descriptione rerum anno 17 & 18 gestarum, expeditionem Suecorum, classico Sigismundi excitorum, in Livoniam duce Farensbachio institutam, ejusque proditione post corruptam: ut &, quemadmodum majore felicitate ipse Rex Gustavus Adolphus anno 21 in Livonia Rigam occupaverit, anno autem 23 Sigismundus nova clam agitarit consilia de transferendo in Sueciam bello, quæ Gustavi adventus turbaverit. Sed hæc nihil ad rem nostram, eoque non est quare hoc loco repetantur.

Quamvis vero omnia infeliciter Sigismundo ac Polonis, Gustavo autem Adolpho Regi ex voto quasi cesserint, non tamen Gustavus Adolphus Rex Regnique Suecici Ordines pacem Polonis offerre æquis conditionibus jam tum anno 23 omiserunt. Non dissimulavit hoc Piasecius. Verba ejus hæc sunt de Rege Succo: *Præse ferebat ille tunc, quod ad tractandam pacem inclinaret: sed tam importune, absq;*

prepa-

præparatione, cum hoste tam superba ostentatione tumente, tractare, indignum videbatur. Stabat in anchoris nimirum prope Gedanum Gustavi classis, excita illo rumore de traducendis armis in Sueciam; impar erat gerendo bello Sigismundus, & tamen *indignum* scil. Polonis visum pacis oblatæ consilia agitare.

Sequente anno 24, irritis Comitiis Warsaviensibus, ob populi Polonici diffidia, etsi summe tenues essent Polonorum vires, Suecorum interim res in Livonia florerent, rursum pax Polonis oblata fuit, sed frustra. Dabo iterum testem illum Piasecium. *In privatis*, ait, *colloquiis Proceres, maxime Lithuani, Regi suadebant, ut consideret quod populi totius Regni bellis præteritis exhausti, ad vocem tributi sumptusq; bellicos subministrandos indurucrant, eoq; bellum Suecicum difficilius duci possit: potius honestis mediis cum illo hoste transigeret. Ac proponebant conditiones pacis non indecoras, quas fidissimi Gustavi Regis Sueci familiares suggesserant: nempe ut restituta regno Poloniæ Livonia, universam Esthoniam & Finlandiam cum spe successionis in regno Sueciæ, si Gustavus decederet sine prole mascula, unus ex filiis Sigismundi Regis haberet: titulo quoq; Regis Sueciæ Rex Sigismundus uteretur, dummodo Gustavus cum eodem titulo Regio Regnum Suecicum secure teneret. Sed nihil profecerunt.*

Anno 25 denuo pacem perennem, vel saltim longas Inducias Polonis Sueci, florentissimis rebus, obtulerunt: iterum vero rejecti sunt à Polonis. En testem tibi illum eundem Piasecium. *Præcipuum* inquit, *deliberationum Comitialiũ caput fuit de bello cũ Suecis Livonico: ad quod isti dum Induciæ ad mensẽ Aprilem proximum stabilitæ finirent, majores vires apparabant. Nec induci poterant ad prorogandas illas inducias in tractatu interim super hoc habito, nisi Rex Sigismundus eas longiores, nempe in multos annos esse vellet, vel Sueciæ Regno se abdicaret, pacemq; faceret perennem. Et majores illi sumpserant animos,*

cum in-

eam inaudissent in Conventibus Terrarum (qui antecedere solent Comitia Generalia) Poloniæ Ordines à bello abhorrere, suisq; Nuntiis ad ista Comitia mandata dedisse, ut nulla tributa pro impensis belli illius concederent; quibus Regem Sigismundum destitutum, etiam iniquiores conditiones pacis suscepturum Sueci sperabant. Nec eos fefellit conjectura quoad tributa; exigua enim fuerunt concessa & quæ vix debito in præteritis expeditionibus contracto exolvendo sufficerent. Sed tamen Rex leges pacis aut induciarum ab ipsis propositas non probavit: quamvis Proceres evidentioribus argumentis reliquæ Livoniæ jacturam & majora Reipublicæ incommoda inde nascitura demonstrarent.

Vindicavit tam iniquam repulsam Deus, & illo quidem anno omnem Livoniam, excepto uno Dunemundo, sequente magnam Prussiæ partem, donavit felicibus Suecorum armis; Iaroslaviam quoque urbem, penu locupletissimum totius Poloniæ, subito incendio perdidit.

Interea tamen *Gustavus Rex tractatum pacis institui petit*, teste eodem Piasecio pag. 385 (utor editione Batavica) imo anno 27 per Legatos Hollandicos vel pacem vel triginta annorum inducias amplissimis conditionibus offert Polono, sed, ut antehac semper, frustra. Audi quæso narrantem & hoc Piasecium. *Legati Hollandici sic abruptum de pace tractanda colloquium, adveniente ad castra Rege Sigismundo Mense Septembr. iterum instauraverant, & prope ad optatum finem perduxerant, adnitentibus Proceribus Poloniæ, Regemq; sumum pro tranquillitate publica deprecantibus. Tanto magis quod Gustavus omnium ablatorum restitutionem offerret, præter Rigam, quam ad plenam super jure successionis in Regno Sueciæ, durantibus triginta annorum induciis, faciendam decisionem, retinere voluerat. Sed totum illud negotium pene maturum, evertit nova Regi de recuperando Regno Sueciæ spes injecta ab Austriacis, quorum intererat, ut Gustavus bello Polonico distineretur & à*

Germanicis rebus averteretur. Ad finem enim tractatuum, cum postridie pacis leges concludi & publicari debuissent, advenerat cum Stanislao Rakowski ab Hispano Rege missus Gabriel Roy, & paulo post ejus collega Baro de Auchi, qui promisit: quod intra duos menses Regis Hispaniæ impensis, classis viginti quatuor navium bellicarum in sinu Baltico comparanda esset, eiq. imponendi duodecim mille milites, à Valsteinio jam ad hoc destinati, in Sueciam trajicere, ibiq. sedem belli figere deberent, ac impensis Regis Hispaniæ sustentari, donec bellum duraret: Ad quod ducenta millia talerorum Imperialium in collybis se habere prompta dicebat. Tam speciosis itaq. promissis confisus Rex, induciis pro Regno Sueciæ, quod vivens illis auxiliis recuperare maluisset, longioribus subscribere renuit, & rebus infectis Varsaviam rediit ad Comitia Regni.

Delusus fuerat ab Hispano Sigismundus, adhæc classem novem instructissimarum navium perdiderat, Gustavo contra plæraque feliciter successerant; hic tamen promptus fuit ad acceptandas inducias, interventu Galliæ & Angliæ Regum, ex usu Poloniæ potius quam suo anno 29 pactas, Sigismundus vero perdifficilis. Diserte idem testatur Piasecius; *Regem talem pactionem improbasse. Exoratus tamen,* addit, *à Senatu, ut bellum illud tam difficile ad feliciora reipubl. tempora differret, eam suscepit, approbariq. publico Ordinum decreto permisit.* Audi vero sodes & Stanislaum à Kobyerzycko Kobierzicki, Castellanum Gedanensem, florentissimum historiæ Vladislai Principis scriptorem. Verba ejus hæc sunt l. 11. pag. 926. *Tandem bellum illud Prutenicum quod ultra quadriennium gestum erat, induciis in quinquennium stabilitis conquievit. At Rex Sigismundus difficulter in eas consenserat, & antea multoties sollicitatus ab Ordinibus, ut honestis, quas offerebant Succi conditionibus, vel perpetuam, vel plurium annorum termino circumscriptam conficeret pacem, neve*

rempubl.

rempubl. molesto implicaret bello, nunquam adduci potuit; spei injecta ab Austriacis ultra modum memor tenaxq., quam illi ad recuperandum patrium regnum fecerant. Multa alia idem ille laudato ante loco narrat, quæ luculente docent, quantum inhiarit etiam tum Sigismundus vanis Hispanorum promissis, de invadenda Suecia: plura forte additurus, nisi illum classis Hispanicæ, quam Hollandi post Trompio duce deleverunt, consilia latuissent.

Tertius insecutus annus Gustavum pariter & Sigismuudum extinxit. Nemo tamen non facile videt, quamdiu quidem Gustavus potitus est rerum, per Polonos stetisse solos, quo minus firma pax inter utrumque regnum coierit. Eluxit sane idem studium pacis in Gustavo, etiam defuncto jam Sigismundo, quod ad Polonicum Senatum interregni tempore misso Legato, studiose illum monuerit ea agere, quæ imposterum paci componendæ possent prodesse. Narrabo & rem illam verbis Piasecij qualia habentur pag. 452. *Orator* (inquit) *ille repertis longo temporum ordine principiis cultæ Polonis cum Suecis amicitiæ, eandem fato malo interruptam, cùm jam, inquit, obicem sors removerit* (*Sigismundum Regem innuebat, ne verbo tamen eum læsit aut nominavit*) *facile reconciliari posse, Suecorumq. studium ad hoc non defore asserebat. Iteratisque Orationis suæ argumentis persuadere conabatur, ut Ordines dum sui juris essent, & priusquam Regem eligerent, ea omnia, quæ reconciliationem hujusmodi, pacemq. tractandam impedirent, tollere studerent. Nempe ut non eligerent Regem ex Regis Sigismundi filiis, nisi prius isti renunciarent hæreditati Regni Sueciæ: quod unicum pro renovanda cum Regno Poloniæ pace perpetua Suecus Rex exposcebat. Respondita. ei Archiepiscopus ac Mariscallus Equestris, Rempublicam à pace justa & honesta non abhorrere, & circa electionem Regis ea quæ è Republica futura essent, curare velle.* Tandem anno 35 pactæ

ſunt Stumdorſianæ poſtremæ induciæ in annos ſex & viginti. Etiam tum vero Sueci pacem maluiſſent: impediverunt autem Vladiſlaus Rex ejuſque fratres, & quibus eorum favor potior fuit quam ſalus publica. Diſerte Piaſecius pag. 480. *Et quidem propoſitum omnibus erat, univerſas inter hæc Regna controverſias ſopire, ſolidamq; in perpetuum pacem ſtabilire. Sed cum Rex Vladislaus cum ſuis germanis fratribus, uti Sueci requirebant, titulo Regis Sueciæ, & jure hæreditariæ ſucceſſionis in Regno Sueciæ abdicare (licet hoc circa ſuam inaugurationem Polonis ſyngrapha ſecretiori caverat) omnino nollet; non niſi induciæ ad annos viginti ſex, nempe ad undecimam menſis Iulij diem, Anno Chriſti 1661 fuerunt ſtabilitæ.* Imo ipſæ illarum induciarum leges pacis ſtudium in Suecis manifeſtum fecere. Reddiderunt enim hi Polonis Elbingam, Mariæburgum, Dirſaviam, Brunsbergam, Pilaviam, & in univerſum omne quicquid Pruſſiæ occupaverant, ſola Livonia ſibi retenta; ſimulque pepigerunt, ut durantibus induciis ſemel atque iterum de pace componenda ageretur.

Nec vero etiam illas de pace tandem aliquando conſtituenda tractationes Sueci, quantum in ipſis fuit, intermiſerunt. Bis magnis factis ſumptibus, & corrogatis hinc inde Mediatoribus, Legati Lybecam illi fini miſſi ſunt. Advenere quidem & Polonici. Sed hi primo ſtatim congreſſu non dubitarunt producere tabulas plenipotentiales, quas appellant, non tantum multis vitiis refertas, verum tales etiam, quibus Polonus Rex Sueciæ Regem ſeſe diceret, atq; ita Regnum Sueciæ ſibi palam vindicaret. Vetitum id omne diſerte erat legibus nuperis induciarum, atque adeo ne quidem ſalvis induciis id licebat; qui potuit hoc ergo tolerari cum de componenda pace ageretur? Nonne aperte illud nudavit, ſtatim circa initia, à pace alienum animum? Serio moniti Poloni Legati à Legato Galliæ Regis,

nego-

negotiorum pacis mediatore, agnoverunt etiam ipsi delictum, pollicitici intra tres quatuorve hebdomades, emendata hac culpa, novis tabulis justo Suecorum Commissariorum desiderio se satisfacturos. At quid fit? Abeunt dies, abeunt hebdomades indictæ, magna sumptuum, maxima temporis jactura. Conventi iterum Polonici Legati, postremo affirmant: *non se fuisse ausos Regem suum de omittendo titulo Regum Sueciæ compellare.* Non temere quidem id crediderit haud nescius, quanta procerum Polonorum in Regem sit auctoritas. Esto vero. At si Rex contra pacta conventa ne titulo quidem illo voluit abstinere, & si Commissariis ejus certum fuit, hoc etiam indignum facinus approbare, nonne liquet Polonis studium pacis, tum sane, ne quidem fuisse cordi?

Frustraneum hunc de pace primum congressum excepit non multo post alter. Etsi enim justa indignatione moti Sueci potuissent secundum conventum Polonis denegare, noluerunt tamen in se quidquam desiderari eorum quæ ad pacem reducendam faciunt; quo tandem aliquando quieti publicæ Regnorum consuleretur. Legati Suecici exhibuerunt suas quas vocamus plenipotentias. In iis ne momus quidem aliquid quod reprehenderet, potuit invenire. Polonorum vero tabulæ inscriptum quidem illum titulum non dederunt; in sigillo tamen & Regni Sueciæ insignia pariter & Regis Sueciæ nomen aperte præ se tulerunt. Quod est altera manu lapidem altera panem porrigere. Et vero hoc quoque ludibrium ipsis induciarum legibus receptisque moribus adversari, agnovit ipsemet Zadzechius, caput Legationis Polonicæ regnique magnus Cancellarius; agnoverunt Angliæ pariter & Fœderatorum Belgico-Germaniæ Ordinum Legati, pacis tractatuum futuri mediatores. Questi hanc novam injuriam

quidem sunt Sueci & quidem jure merito; paratos tamen sese ostenderunt non modo ignoscere & huic culpæ, sed exspectare Lybecæ emendationem, quo integris tabulis procuratoriis tandem aliquando sanctum pacis negocium liceat aggredi. Urserunt illam emendationem Moderatores etiam atque etiam. Frustra & hæc omnia. Post longam tergiversationem responsum denique est à Polonis: *Regem suum Cosackis debellandis occupatum vix admissurum sigilli mutationem: utq; id persuaderi possit, non tamen sibi in promptu fore artificem sigillis sculpendis idoneum.* Quasi vero ingens opus sit sigillum sculpere, & si non in castris, tamen in vicinis oppidis desint id qui præstent. Ita denuo Poloni cum Rege suo, ne id quidem, quod paci componendæ ceu fundamentum ex pacto jam substratum erat, ratum habentes, adversum paci animum palam præ sese ferre haud sunt verecundati.

Paulo antequam Regni aviti sceptra in usitato exemplo deponeret Serenissima Christina, advenit quidem Holmiam Legatus à Poloniæ Rege missus ad Reginam Canazilius, affirmans Regem Regnique Poloniæ Proceres, suos Legatos plenipotentiis exacte instructos in Sueciam missuros, qui de pace transigerent: Sed quis prudens non advertit, tantum in speciem hoc actum, non serio, post elusos binos illos per induciarum leges indictos solemnes de Pace congressus? Imo quis non suspicetur aliquid monstri Legationem illam aluisse; utpote quum ipso illo tempore novanda esset Regni Suecici administratio, quam sibi uni jure deberi Rex Polonus noluerat hactenus vel leviter dissimulare?

Pro candore suo, & qua pollet, animi generositate, non potuit hoc noviter tum constitutus Rex Serenissimus Carolus Gustavus dissimulare; nec tamen etiam ita

ipse

ipse desiit, ad seriam de Pace tractationem vel tandem aggrediendam, Regem Proceresque Polonos invitare. Hinc per ipsummet Regni Sueciæ Magnum Cancellarium, ut senio gravem ita meritis longe Illustrissimum, Oxenstiernam, Cantzilio jussit responderi. *Se quidem teneri singulari desiderio componendi isthæc diuturna & cruenta utriusq; Regni dissidia: sed antecedentium temporum vestigiis admonitum vereri merito, vel eadem quæ hactenus data sunt ludibria & injurias, vel rerum inania & elusorias procrastinationes. Nec vero fas esse aut satis ex decoro, perinde ut factum antehac: postulandis mediatoribus molestiam Regibus & Principibus exteris creare, specioso apparatu quasi maxima acturos in conspectum orbis prodire, at mox obice agendis rebus injecto discedere. Quo ludibrium vicinis gentibus, inter Regna pacanda mutuæ suspiciones, animi conciliandi ad magna odia commoventur. Induciarum legibus per binos, etsi irritos, congressus, à parte Sueciæ abunde esse satisfactum. Cumprimis eo, quod Regis Poloniæ ludibriis semel iterumq; in primo Lybecensi conventu Suecia ignoverit. Quod idem Rex solemniter per actus primi congressus admonitus, non dubitaverit etiam alterum congressum iisdem prope ludibriis rumpere, id vero vel patientissimi Principis animum lædere. Si tamen etiamnum cordi sit Poloniæ Regi pax certa, solida, & duratura, prætermissis tandem aliquando illis inutilibus præjudiciorum injuriarumq; plenis legationibus, veniret ille & Respubl. Polonica per idoneos plenipotentiarios ad rem ipsam pacis, sine ulterioribus ambagibus, & quidem veniat cito. Experturos Polonos in omnibus Regiam suam æquanimitatem. Dissidia Regnorum Sueciæ & Poloniæ alias gentes non tangere. Solo longo annorum decursu merito esse debere obliterata. Quo compendiosius eo rectius componi omnia. Si non placeat Regi & proceribus Poloniæ ea pacis compositio, nihil sua interesse. Profuturum tamen, si Legatus nullus redeat non satis munitus facultate componendæ pacis, Sin, fore id*

sibi

ſibi certo documento, non pacis deſiderio, ſed quocunq; alio potius conſilio ambages illas inſtitui. Et vero ſi pergant Poloni mittere eos Legatos qui ſeſe orbemq; univerſum decipiant, aut literas juribus dignitatiq; Regni Sueciæ derogantes, non poſſe non ſeſe tot documentis edoctum aliud judicare, quam Regem Poloniæ ſuſq; deq; habere ſacroſanctam pactorum fidem.

Cum hoc acri reſponſo, quod tamen ſimul ſeriam ad pacem adhortationem comprehendit, dimiſſus ad ſuos eſt Canazilius. Indubie & Regi pariter & Proceribus Poloniæ nihil non horum ex fide ille retulit. Nonne par itaque fuiſſet, cum alterutrum ut agerent uſque adeo ſerio admoniti eſſent, vel tandem mittere idoneos componendæ pacis Legatos, vel ſaltim inidoneis mittendis gliſcentes jam ſuſpiciones non fovere, & animos ægros non porro accendere, ſi Polonis fuit aliquod pacis non fucatum ſtudium?

Verum hiſce etiam omnibus habitis inſuper, advenit Holmiam ſuperiore hyeme ex Polonia miſſus Ioannes Morſtenus, non inſtructus facultate componendæ pacis, ſed quantum præ ſe ferebat, paraturus tantum præliminaria, quæ dicuntur, circa locum & tempus futurorum de pace tractatuum. Directe hoc adverſabatur illi per Canazilium dato reſponſo Regio. Iuſſus ex more, antequam admitteretur Morſtenus, apographum fiducialium literarum exhibere, produxit tabulas, in quibus etſi utriuſque Regis titulis ſolito rectius fuerit cautum, ſub finem tamen numerati ſunt Poloni Regis *Regnorum* anni: vana quidem, occulta nihilominus juris in Succiæ Regnum, ex more conſueto, commemoratione. Cumque ſtudioſe fuiſſet inter Reges pactum, de vocula *& cætera*, quibuſdam tituli Regij vocibus adjicienda, omiſſam illam eſſe deprehenſum eſt. Minutias dixeris: at in illis latent grandia, &

toleratæ

toleratæ ad solidas injurias muniunt viam. Posterius sane conjunctum est cum tacito Regis Sueciæ præ Polono vilipendio; quasi ille hoc sit inferior. Prius arcanam jurium in Sueciæ Regnum vindicationem continet: rem & Regi & Ordinibus Regni Sueciæ neutiquam tolerandam. Si minutiæ sunt, quare per illas Poloniæ Rex pungere Regem Sueciæ voluit? Certe etiam hæc arguunt, quam ille sit animo à vera concordia alieno.

Morstenius culpam excusare conatus est, incuria scribarum regiorum. Sed quis non videt hoc quam sit frivolum? Quasi scribis Polonicis solemne sit, errare in solis literis ad Reges Sueciæ scribendis. Et vero incuria scribentium, ab iis, quibus relegere scripta in officio est, quare emendata non est? Enimvero ipsamet talis incuria conjuncta est cum contemptu. Nec enim per incuriam tractari solent res grandes & majoris momenti: quales utiq; sunt quæ paci aut bello possunt ansam aut fomentum dare.

Commovit hæc quidem recens injuria generosum Regis animum; sufficere tamen in pœnam credidit, nec literas ipsas nec Morstenium tanquam internuncium admittere. Quo nihilominus ostenderet Rex, adhuc sibi esse animum in pacem propensum, benignissime Morstenio significari fecit: *Quamvis Rex non amplius obligetur illi per Canizilium datæ declarationi de admittenda pacis tractatione, cum illam irritam Poloni reddiderint; non passurum tamen divelli se à constante instituto de pace rebus omnibus præferenda, si ea quæ per Canizilium indicata est ratione, citra ambages, & ex necessitate horum temporum, talis pax obtineri possit, qua dignitati Regiæ ac Regni, & subditorum securitati, imposterum satis est prospectum.* Idem per Senatores Regni Sueciæ ad Senatores Regni Poloniæ plenius perscribi Rex curavit. Et verò indubie

visa

visa tibi est, Amice, & lecta illa Senatorum Suecicorum epistola. Si sane eam qua decet cura expenderis, liquido apparebit, & serio illos studuisse componendæ paci, & Senatores Poloniæ, gravissimis adductis rationibus, ad pacem, quasi solemnibus literis, invitatos esse. Ex adverso in Polonia etiam hæc monita vel surdis auribus vel non æquis animis videntur excepta: etsi ipsæ illorum res afflictissimæ nullum promptius remedium quam solidam cum Suecis pacem flagitarent. Quod sane ego sciam, Legati nulli de componenda pace advenerunt ex Polonia, nisi cum jam pars exercitus Regij excubaret in illorum finibus, & ipse Rex armatus staret in procinctu.

Igitur Suecos hostilia agitare in Polonos justissimis de causis, utique ex hisce omnibus palam est. Quæ enim illi animo alio fuerint, cum Poloni pacem omnem toties honestis conditionibus oblatam repudiaverint? Nec vero licet non hostem agere in eum, qui pax quo minus coëat obnititur, nisi opprimi velis.

Cæterum dixeris tu fortassis, Inducias tamen pactas inter utrumque populum in annos sex & viginti, ac proinde anno demum sexagesimo primo finiendas; quas præpropere adeo infestis armis abrumpi, nefas esse. At vero quis sive justus sive prudens affirmaverit, omnium omnino induciarum, nullo habito discrimine, finem demum semper exspectandum? Interdum arma justissime maturari in partem, quæ fidem induciarum fregit, apud omnes gentes receptum est. Attende vero, mi Nicanor, quemadmodum circa inducias sese Poloni gesserint, & Uladislao pariter & Joanne Casimiro Regibus.

Fervebat Uladislao vivo bellum Suecorum cum Cæsare, cautumque lege erat: *Quod Rex Vladislaus ac ejus successores, Reges Poloniæ, Regnum item Poloniæ & Magnus Du-*

catus

tatus Lithuaniæ, cum provinciis & Principibus sibi subjectis, nil hostile moliri debeant durantibus istis induciis, contra Christinam Reginam Regnumque Suecia & ejus provincias ac civitates, & nulla classe armata uti, neque eam aliis quibuscunque subministrare contra illud Regnum.

Non numerabo inter læsa conventa, quod simul induciæ pactæ sunt, sex millia equitum Polonorum, duce Paulo Noskonski præfecto Lomziacensi, signa Cæsarea acceperint; etsi hostiles vires permultum eo creverunt. Id non agã quia non proxime in Suecos, sed illorum fœderatos Gallos tantum illi pugnaverint, quodq; proceres Poloniæ illos mox severis edictis in patriam revocaverint. Accepto nimirum hanc excusationem. Non computabo etiam inter injurias, quod Polonorum alij multi Cæsari adversus Suecos ipsos militaverint. Nemo hoc Polonis hactenus non condonavit: eoque nihil habuit causæ nuperus Polonus Legatus Christophorus Przimski, cur id defenderet à culpæ criminatione. Frustra sane excusas quod incusat nemo.

At vero quod per mediam Poloniam Cæsareus hostilis miles, nemine vetante, nemine vel leviter sese opponente, bis in provincias Regno Suedico subditas Uladislao Rege penetraverit; hoc vero non vacat culpa fractæ fidei. Prima excursio fuit Botio duce in Livoniam nihil hostile tũ exspectantem. Altera in Pomeraniam duce Crockovio. Ad neutram hosti fuit aditus nisi per mediam Poloniam. Non alia etiam via utraque incursio fuit instituta; non alia repulsus hostis se recepit & ultimum exitium evitavit. Quis non videt, talia institui non potuisse, nisi republica Polonica, non connivente tantum, sed conspirante clanculum in perniciem Suecicorum exercituum? Nec sane talia fieri solent in Regno rebus suis satagente. Erat vero

ipsa quasi salus Suedici exercitus collocata saltim in Pomeraniæ tranquilla possessione: quam proinde plurimum profecto læsisset Crockovius, nisi celeritate & felicitate Konigsmarckij fuisset oppressus. Hunc vero non solum per Poloniam invadere Poloni permiserunt: sed monitus etiam & rogatus à Regni Suedici Senatoribus Senatus Polonicus, saltim ut redire hominem prohiberet, hunc tamen per Poloniam effugere passus est, Konigsmarckio autem persequenti transitum denegavit. Imo illi Crockovio ex arce Pucsense aliisque Poloniæ castellis arma ac tormenta bellica submissa sunt. Botii irruptionem, conquerentibus Regni Suedici proceribus, excusare quidem conati sunt Poloni, frigide tamen, ignorantiam caussati. Vt proinde in Crockoviano hoc negotio saltem nullo eos colore fucaveris, à culpa hostilium molitionum contra induciarum leges.

Porro cum Oeseliam insulam Danus Regno Sueciæ cessisset, inter reliquas pacis conditiones, idem ille Vladislaus Rex non dubitavit insulanos ad defectionem à Suecis, in Regni Poloniæ ditionem, misso multis cum literis & mandatis ad Oeselienses suo nobili camerario Bergio, invitare. Literæ quam multæ hodieque superant: & palam adeo res acta est, ut negari non potuerit à quoquam. Eo vero conatu ruptam induciarum illam quam præmisimus legem, non minus luce meridiana est clarius. Quid enim est *moliri* aliquid *contra Regni Suedici provincias*, si hoc non est?

Ad hoc Vladislaus ille Rex ipsos quoque Livonos sollicitavit, ad defectionem à Suecis. Clanculariis quidem artibus res, ut solet, gesta est, emanavit tamen & plurimis testimoniis innotuit; usque adeo, ut nec hæ molitiones queant fronte haut erubescente negari.

Magis arcanis consiliis agitati fuerunt conatus Valdislai cum

ſtai cum Chriſtiano IV Daniæ Rege, cum Arnhemio, & Baudiſio; ita tamen, ut prudentem neminem temere fefellerint, in perniciem Regni Suedici eos inſtitutos, ſolo Numine fruſtrante iniqua facinora.

Hæc omnia iam tum Vladiſlao Rege contigerunt. A Ioanne Caſimiro nemo non Sueciæ Procerum, cum Regina ipſa Chriſtina & Rege Carolo Guſtavo, majorem pactorum fidē expectaſſet. Defuncto Vladislao fratre, rogata ab illo pariter fratreque ejus Carolo Ferdinando, Sereniſſima Regina de eligendo Rege conſultantibus Polonis Ioannem Caſimirum in Regem ſtudioſe accurateq; commendaverat: ac proinde omnium una ſpes erat, tandem aliquando vetus carcinoma, poſt tot annorum intervallum, animorum æſtu jam deferveſcente, remedium admittere, inque id Ioannem Caſimirum novo beneficio devinctum, operam ſedulo daturum. Accedebat quod Poloni à Coſaccis, Tataris, Moſchis undique premerentur, domi conſiliis viribuſque, foris auxiliis omnium Chriſtianarum gentium nudati. Quis itaque non ſperaſſet, ſaltim nunc ſerio incubituros cum ſuo Rege Polonos paci, aut minimum induciis cum Sueco pactis? Quid autem Poloni? Piaſecius ipſe p. 509 teſtatur, propendiſſe illos magis in Caſimirum Regem eligendum quam fratrem ejus Carolum Ferdinandum, quod eſſet *ſuffultus prærogativa hæreditarii tituli Regis Sueciæ*. Septennium circiter eſt, cum Ioannes Caſimirus potiri rerum cœpit: tantum abeſt vero illum interim ſerio conſilia pacis agitaſſe, ut pene nunquam deſiiſſe dixeris fidem induciarum violare. Harum legibus adjectum erat, quid in titulis Regiis utrinque obſervari debeat, & quidem Poloniæ Regibus abſtinendum à titulo Regum Sueciæ: imo hoc quaſi in baſin ſubſtratum fuit induciis, utpote quum eo caveretur Regno Sueciæ de libertate ſua, Regibus de ſecuri-

tate. At vero novus hic Rex nunc vafro commentô usus, lingua & more Gallico literas scripsit (quas antiqua consuetudo Latinas exigit) ne scil. videretur ex lege abstinuisse debito sibi titulo, aut Reginæ indebitum tribuisse: nunc Latine scribens, palam sive in sigillo sive in ipso titulo nomen Regis Succiæ sibi usurpavit. Nunquam, id quod lege erat cautum, ut observaret potuit induci; etsi bis solemnis de pace tractatus ea una pene de causa irriti redditi sint, ceu jam ante narravimus. Nec vero Regina duntaxat hisce ludibriis à Rege illo fuit contra induciarum pacta perpetuo exagitata, sed & Rex Carolus Gustavus; quamvis erga hunc solito modestiorem sese exhibuerit.

Audivisti jam de injuriis hisce monitos ipsos Regni Poloniæ Senatores à Senatoribus Regni Succiæ. Dum exspectatur emendatio, ex variis locis certissimis testimoniis adfertur, Regem Poloniæ, more sui fratris, Livonos ad defectionem invitare, imo illos pacandis Cosackis in prædam offerre. Quæ *molitio* inimica quam maxime est utique sanctis induciarum pactis. Non sane est quod existimes, incerto hæc rumore niti, cum in promptu sint testimonia quamplura.

Nec his vero contentus Rex ille, nova clam fœdera molitur, tantum in perniciem Regni Succiæ. Novisti, Nicanor, quanti intersit illius Regni, ne qua peregrina classis Balthico mari incumbat. Vertitur in eo sane salus Regni: utpote cujus provinciæ pleræque mari illo alluantur, ac proinde expositæ sint incursibus cujusque validæ classis, si sit infesta. Hinc prudenter caverunt dudum Reges Senatoresque Regni Succiæ, ne qua classis peregrina maris illius tranquillitatem perturbaret. Diserte in pactum induciarum est receptum, quod jam audivisti: *ne Polonus armata classe utatur, nec eam aliis subministret in regni Suedici detrimen-*

trimen-

trimentum. Ex adverso Rex Polonus vicinos amicosque Suecorum, præsertim mare Balthicum vel accolentes vel navigantes, solis Suecis exclusis, omni studio allicit in fœdus de paranda classe, & quidem peregrinis viribus maxime fulcienda, fœderis formula jam concepta. Non indiget Poloniæ Regnum classe, saltim quamdiu induciæ valent. Quare ergo jam classem meditatur nisi in Suecici Regni damnum? Quur ab illo suo novo fœdere solos Suecos exclusos vult? Certe communis boni si quod ab illa classe fuerit exspectandum, etiam hi utique participes debebant esse, quum omne mare illud Balthicum finibus Suedicis potissimum sit inclusum. Id prorsus intolerabile, hæc agitari ipso illo tempore quo pacis componendæ caussa in Sueciam Legati à Polono sunt missi. Cui enim prudenti non suboleat, missitationes illas institutas fraude quadam; ut nimirum eo tutius laterent insidiæ, & Sueci pacis spe inflati, minus debito rebus suis attendentes, eo promptius circumvenirentur.

Tot modis uno non integro septennio, non dubitavit, in summa licet virium suarum debilitate, lacessere Suecos contra induciarum leges Rex ille Ioannes Casimirus. Quid censes fuisse facturum, si animo facultates respondissent? Sed non est quare quidquam divinemus de futuro, cum nimis liquido pateat, quantum non Uladislaus tantum, sed Ioannes quoque Casimirus Rex sanctam fidem induciarum violaverint fregerintque.

Dixeris forte, omnia hæc nullo successu facta & incassum: ac proinde nō oportere vanos conatus revocari ad animū. At vero ipsas *molitiones* quasq;, jam percepisti induciarum legibus esse vetitas. Et vero quæ sint induciæ illæ, quarum ope non sis tutus adversus molitiones? Certe bellum apertum utilius fuerit illa quiete, quæ molitionibus quibusve hosti-

hostilibus exposita est. Nemo profecto prudens talem quietem feret, aut illam hoc nomine dignabitur. Quis itaque non merito indignetur, si sentiat nunquam se non peti molitionibus occultis, quo tempore sacramento tranquillitas firmata erat? Nullum sane majus argumentum est iniqui & superbi animi, quam si viribus destitutus injuriarum non desinas. Insolentiam in potente ut excuses, in debili intoleranda est.

Sed soli Reges peccaverunt forte, nulla reipublicæ Polonicæ integræ culpa. At vero, utique non potuerunt Regni Senatores latere, ea quæ memoravimus facinora, quum in vulgus pene omnia innotuerint. De quammultis conquestum apud illos sæpius est. Quare itaque passi sunt Reges suos ita insolescere contra pacta conventa totius reipublicæ? Parcere nimirum voluerunt Regibus quo gratiam eorum obtinerent, quasi tanti non sit in Sueciam peccare. Aperte sane id patuit primo de pace Lybecensi congressu, quum post longam moram tandem Legati causarentur, non se ausos Regem suum de mutando titulo appellare. Atqui apud omnes populos recepti est juris, ut reipubl. universæ imputetur crimen, in quod cum possit & debeat animadvertere, permittit illa impune: nec à moribus Polonicis est alienum, sed satis familiare, Regum actus severe improbare ac perstringere. Itaque quod ad hæc omnia præter morem maluerint connivere, culpa jam omnium facta est & communis & publica.

Verumtamen cautum fuit induciarum legibus, ut *de injuriis interea temporis obortis, utrinque circa Livoniæ fines conventus fierent, per commissarios, salvis induciis*. Ita est. At non est pactum, onus petendi Commissiones illas Suecis incumbere. Conquesti Sueci sunt sæpius de iis quæ fierent adversus pacta, apud Reges & Senatores Regni Po-

loniæ

lori. Polonorum itaque erat, querelis illis commoda excusatione aliqua diluendis, conventus indicere aut petere: utpote cum non Sueci sed Poloni injuriarum & fractæ fidei arguerentur. At vero ne quidem semel ab iis id serio factum est. Imo quandoque ad Suecorum querelas ne quidem per literas aliquid est responsum; alias non nisi frigida excusatione querelæ rejectæ, inani obtentu scil. ignorantiæ in publica omnium conscientia, vel extenuatione iniqua commissi facinoris. Quem fructum ergo etiam commissionum potuerunt sperare Sueci, si quas petiissent, tam indigne habiti? Et vero, nonne Lybecenses bini illi de pace congressus, in quibus non dubitaverunt Poloni ipsa Induciarum pacta violare, & plenipotentias vitiosissimas producere, satis ostendunt, quam futuri fuissent inutiles si non perniciosi de sopiendis querelis conventus? Non fuit sane ex dignitate Regni Suecici, etiam post acceptas injurias, à Polonis emendicare commissiones illas quas vocant. Poloni quod hac in re jure imputent Suecis, non habent: cum ipsi crediderint infra suam dignitatem esse, læsis etiam & conquerentibus Suecis mitigandis, conventus ejusmodi procurare.

Hisce omnibus ad hunc modum nonnihil majore cura abs te expensis, nonne jam vides, Nicanor, potuisse merito Suecos vel paci renunciare, si quæ illis pax cum Polonis intercessisset? Certe similibus de causis gentes pacatissimas passim ad arma convolare, idque bellum non injustum videri, notissimum est. Illis unque populis, qui maxime nunc accusant Suecorum arma, longe levioribus prætextibus bellum gerere, solemne est. Ut facile appareat, uri illos potius felice armorum successu, quam injustitia; & hanc non nisi inane invidiæ odiique esse pallium.

Si pacis vero tempore ejusmodi injuriæ bellum merentur,

antur, quanto magis non nisi per inducias suspensis armis? Multum interest scilicet, Nicanor, inter pacis & induciarum status, nec quod in illo idem & in hoc tolerabile videtur, aut venia dignum. Rectissime Gellius: *non pax est induciæ, bellum enim manet, pugna cessat.* Stricti juris omnia sunt per inducias: adeo ut si pars minus ex fide illas observet, alteri parti mox jus in sese det armorum, nisi speciali conventione aliter sit pactum. Quali ratione non vivitur in pace.

Video nonnullos haud quidem diffiteri, justo dolore motos Suecos arma tandem corripuisse: arbitrari tamen, dissimulandas fuisse omnes injurias & condonandas, quod jam tum Poloni misere affligerentur: nec enim afflicto addendam afflictionem. Quorum probitas vehementer placet. At si afflictus aliquis, nec injuria forte afflictus, non desinat alios quietos hactenus & sibi indulgentes injuriis lacessere, imo in perniciem eorum conspirare, an is propterea dignus est misericordia quia jam tum affligitur? Neutiquam. Extremæ enim signum est insolentiæ, etiam inter adversa moderari non posse impotenti animo; ac proinde pœna dignum est exquisitissima. Quid si certissimum sit, fore ut is qui jam affligitur, ubi liberatus fuerit ab ærumnis, te majore solito damno afficiat, an pietas exigit parcere illi afflicto, donec emerserit? Non sane hoc exigit pietas, & fuerit hoc summæ imprudentiæ. Adhoc, est quædam afflictio interdum alterius afflictionis remedium, perinde ut dolor dolori nonnunquam medetur. Itaque est interdum etiam ex re ejus qui affligitur, ut denuo affligatur. Habent hæc omnia in Polonis locum. Non desierunt illi hactenus, rebus etiam turbulentissimis maximeque afflictis, inducias Suedicas violare, illique reipublicæ struere insidias contra conventa pacta; ceu audivisti. Cer-

tum est ex signis innumeris, Polonos recuperatis viribus infestissimos hostes futuros Regno Sueciæ, & nihil nunc conatibus obstare perinde, atque ea quibus cum conflictantur Moschorum & Cosaccorum arma. Denique jam redierunt eo res Polonicæ, ut nisi armis in Suedorum ditionem redigantur, succubiturum illud Regnum omne sit sævitiæ Moschorum, Cosaccorum, Tatarorum, Turcarumve: quod paulo post liquebit. Quum itaque jamdudum Poloni in sese dederint Suecis justam belli copiam, nec à mora ulteriore ullum malis remedium, sed pericula maxima utrique parti (nam & Suedici Regni summo cum dispendio fuerit conjuncta Moschorum Tatarorumque de Polonis victoria) certo immineant, non pium amplius, nec prudens fuisset, & pericula & injurias justorum armorum abstinentia alere.

Nisi vehementer fallor Amice, satis jam feci primæ dubitationi tuæ.

ALTERAM itidem nunc, paucis tamen, expediemus. Et quidem demonstrabimus primo, *rempubl. Polonam non fuisse Moschis Cosaccisque parem, sed certo fuisse succubituram, atque ita futurum fuisse, ut latus illud Germaniæ populis istis barbaris detegeretur*: deinde vero, *novis viribus prudentique Suecorum administratione, ita suffulciri Poloniam posse, ut Germania ab isthoc periculo sit libera.*

Prius illud palam est, vel ex iis quæ hoc proximo quinquennio contigerunt. Quantos enim progressus fecit Czar Moschorum brevi tempore per Lithuaniam & Russiam Polonicam! Quam invalidam & levem manum tantæ multitudini tantoq; robori objecit Polonus! Quanta porro sunt multitudine pariter & præliandi promptitudine rebelles Cosacki, & qui cum iis conspiravere agrestes Russi! Quantillum est quod Poloni opposuere! Quamve omnia infeli-

 citer

citer successerunt! Nonne per est verisimile, in Sueca vis & auctoritas intercessisset, futurum fuisse, ut vel hæc hyems proxima Germaniæ finibus Tataros, Moschos, & Cosaccos miscuisset? Nec vero est quod exspectare meliora à Polonis potuerimus; quæ illorum fuit corrupta respublica.

Lustra sodes, mi Nicanor, militiam Polonicam. Nulla illi populo auxilia ab ulla Christiana gente. In Tataris spes fuit reip. posita: hoc est in iis qui in speciem amici, ast infidi incertique, & sub ipsa amicitiæ specie sævi sunt regionis vastatores, in universum Christianæ hostes fidei & Polonorum veteres inimici, soli prædæ intenti.

Iam cum miles sit alius delectus aut evocatus, alius mercenarius, uterq; sive pedestris sive equestris, & quidem aut peregrinus aut patrius: non equidē negavero, olim magnum robur fuisse evocati equitis Polonici; confisus illis quæ Samoscius in Gallia jactavit, *Poloniæ Regem cum bellum illatum propulsandum finesq; defendendi sunt, nulla impensa facta, supra centum millia hominum armare*; quanquam vehementer laboret annalium Polonicorum fides apud quam multos, dum præclara nobilis illius militiæ facinora narrant ad posteros. At vero jamdudum in illo quidem Polonico equite ostentationis & inanis famæ plus fuit quam solidi præsidii. Ne quidem ipsi Poloni, gentis suæ haud parci laudatores, vitium hoc manifestissimum ausi fuerunt dissimulare. Unum pro multis nunc tibi producam testem, gente Polonum, Simonem Starovolscium, doctum & eloquentem scriptorem libelli cui Poloniæ nomen est. Is diserte suo loco disserens de Regni viribus, cum multum jactasset nobilem Polonicum equitatum, addit: *Sed in ista multitudine duo desiderantur quæ in bellis gerendis maxime sunt nociva, celeritas nimirum & obedientia. Quia & tarde nobiles sub signa conveniunt: comitiis primo*

primo tot hebdomades celebratis, sine quibus bellum edici non potest: & difficulter ab œconomia sua uxoribus atq; liberis divelluntur: usq; tertium edictum expeditionis bellicæ prava consuetudine exspectantes. Cumq; jam ad locum designatum convenerint, tum se unitos & armatos animadvertentes, aut contra Regem aut contra Senatum tumultuantur. Vel etiam interdum Reges ipsi tardius in expeditionem procedunt & mora tempus elabi ultro patiuntur: ne vel à nobilitate ob malum regimen exagitentur, vel prætensioni eorum cum diminutione suorum redituum aliquid tribuant. Unde incommoda ista Respubl. prospiciens, stipendiario milite ordinarie bella peragere consuevit, generalem autem nobilitatis expeditionem, in ultimum tantum casum reservavit, ut, si vel tributa non sufficerent, vel hostis ita potens esset, ut ei resistere conscripto milite Generalis belli nequiret, tum ad generalem omnium nobilium expeditionem, tanquam ad ultimum remedium confugiendum putarent. Idem Starovolscius paulo post: *Quo autem in ejusmodi expeditiones paratior nobilitas fieret, statutum est jamdudum publico Comitiorum decreto, ut prima post Paschatis festum Dominica, in singulis satrapiis lustratio in armis fieret, & quisque Palatinus suorum provincialium nomina in tabulas referret. Quod, aeque ut & alia instituta patria, aut penitus negligitur, aut certe neglectim peragitur, pœna in delinquentes valde levi assignata.* Accedit porro, quod illa nobilium multitudo evocata, licet velit, non possit tamen unum in corpus coire, propterea quod præsidiario milite pene ubivis sit destituta Polonia, ut & circa fines commodis arcibus contra subitas incursiones paratis. Fatetur etiam hoc Starovolscius l. isce verbis: *Illa ingens nobilium equitum multitudo ob malum reipubl. regimen nullatenus simul convenire contra hostem potest: nam aliter nudarentur provinciæ conterminæ potentibus viciniis, quas utique custodire oportet cum militem in urbibus præsidiariū nullibi omnino habeamus, qui impetum supervenientis*

hostis aliquomodo reprimere possit, præter paucas cohortes in Russia quæ excubant. Vide mihi jam quæso decantatum illud robur nobilis equitatus Polonici quam sit invalidum: & tamen hoc & debebat esse & olim fuit dextera quasi manus Regni illius.

Instituerat olim & peditem evocatum, prudente consilio, Rex Sigismundus Augustus. Audi vero & de illo Starovolscium. *Pedestris quoque militia Augusti Regis invento, tam ex urbana quam è pagana plebe delecta, fere jam evanuit: & vix aliquot centena jam numerantur, eaque nullius frugi, qui quindecim millia superare debuerunt. Reliqui omnes, avaritia præsidum, censum exsolvere jussi & rusticanis laboribus adscripti, cingulum militare deposuerunt.* Laudo quod ille subjungit consilium, de juventute deligenda etiam ex agresti plebe in pedestrem militiam: neque dubito fore id utilissimum. At observo heic, non quid fieri possit aut debuerit, sed quemadmodum sese nunc adeo habeat militia Polonica. Et vero unice meretur annotari, illarum Russiæ partium plebem, quæ Starovolscio judice ad delectum omnium aptissima, multis injuriis irritatam, correptis armis aliquot jam annos oppugnare rempubl. Polonicam, ita ut hanc hodie experiatur acerrimum hostem. Sed & in universum de illo peditum Ordine habemus fatentem Starovolscium illum. *Pedites paucos habemus,* (inquit,) *eosque è plebe omnes, non ita ad pugnam quam ad labores castrenses evocatos: ut nimirum fossas dum opus fodiant, vallum excitent, pontes construant, vias sternant, tormenta & impedimenta bellica conducant, atque demum castra ipsa custodiant. Quod si vero oppugnationem loci alicujus meditamur, tum è Germania aut Vngaria mercenarios nobis pedites adducimus, qui sunt exercitatiores nostris.*

Saltim itaque in evocato milite domestico nihil est præsidij

præsidij reipubl. Polonicæ. Specta sodes jam & conductitium. Equite vix alio utuntur Poloni, etiam mercenario, quam ex nobilitate patria conscripto, quem quod parte quarta regiorum proventuum in stipendium fruatur, ex instituto Regis Sigismundi Augusti, Quartianos appellitant. Solet sane ille fortem satis sese ostendere. At vero simul disciplinam non audit, & si recte rem æstimes plus ferociæ habet inconsultæ, quam constantis fortitudinis. Sed & illorum ferocium parva admodum manus est: alij magis lingua quam pectore valent, & ut primo impetu animosi, ita repressi leviter statim languent atque à fuga præcipite quærunt subsidium. Multus quidem est in iis laudandis Starovolscius: at si ex vero æstimes illius narratiunculas, apparebit, vehementer illum errare, dum soli illi equitatui adscribit facinora, quorum laudem maximam admistus pedes meruit.

Nec ego nec tu illis rebus interfuimus, Nicanor: provocare tamen non dubito ad ipsas Polonorum historias, quæ neutiquam profecto Starovolscio consentiunt.

Majus hactenus robur & præsidium rebus suis invenit Polonia, in illo pedite gentis suæ mercenario Cosaccorum Zaporovianorum. Et vero ex quo hanc militiam in ordinem & leges redegit Stephanus Rex, munimentum ille regni perennicum fuit adversus Scythicas præcipue incursiones, nunquam pene non metuendas, & vim Turcarum. Verum hoc olim fuit. Nunc quantum mutavit! Rebus gestis, & numero, & remotiore à regia loco, ipso denique solo suo & cœlo, cum non in tempore cavissent Poloni, in eam magnitudinem miles ille sensim excreverat, ut coërcentium morderet frena; ac proinde prudenter ita erat tractandus, ut non advertenti (ἐκ προσαγωγῆς τῶν ὅρων jubent sapientissimi Græcorum) subtracta quidem insolescendi

facultate.

facultate, in amore tamen & reverentia Polonicæ reipublicæ perseveraret. Poloni vero primum Cosaccos injuriis irritare, inde arma in eos vertere, omnem militem illum pene exauctorare, nec ita quidem ab injuriis abstinere. Unde tandem Bogdano Chmielnicio duce, acerrimum illud belli incendium or um, quo septem jam annos Polonia universa tantum non conflagravit.

Multis injuriis læsos Cosaccos, ne quidem prudentiores Poloni ipsi dissimulant. De illis inter multa alia hæc sunt verba Stanislai Lubienski Episcopi Ploecensis in Censura Laureæ Austriacæ Julij Belli: *Cæterum quadraginta proximis istis annis, numero & fortunis quas ex Asiaticis prædis corradunt aucti, prædia quoque & domicilia in oppidis Regiis & Nobilium habere cœperunt: quibus & uxores & res pretiosiores deponerent. Cumque locorum domini & Regii præfecti eos censu ac tributis gravarent, & quasi in servitutem redigere vellent, sæpe illis rebellarunt. Ita orto ex libidine & cupiditate privatorum dissidio, aliquoties eos publicis armis & impensis coërcere opus fuit.* Consule vero, Nicanor, & Piasecium. Ille narrabit, jam anno 32, defuncto Sigismundo, tempore interregni, cum alia tum *religionis Græcæ salvas immunitates* sibi petiisse Cosaccos à Regni Ordinibus, nihil tamen aliud accepisse responsi, quam *curæ sibi futuras religionis Græcæ rationes.* Pristinæ scilicet & avitæ Græcæ religionis, cui assueverant, loco per vim invitis Sigismundus curaverat obtrudi, ut & aliis Ruthenis, ritus Latinos aut certe illos, per Unionem cum Romano Pontifice institutam, Papali cultu interpolatos. Quæ intolerabilis est animorum servitus. Ejusdem Piasecii hæc sunt verba pag. 494. *Hoc anno,* (1637) *licet fortuna exituque tristiore, Cosacks pro retinendis libertatibus suis laborarunt. Cum enim diversi procères Regni Poloniæ, in ditionibus Kijoviensibus, Cosaccorum præcipuis sedibus, multas*

possessio-

possessiones partim emptione partim liberalitate Regis acquisivissent, census earum ut augerent, licentiam Cosackorum quæ tali ipsorum proposito obstare videbatur, refrenari oportere, apud Regem Senatumq; prædicabant. Narrat mox prolixius, quemadmodum post acerrimum conflictum, victis Cosaccis, dux eorum Paulucus cum quatuor aliis antesignanis post acceptā fidem deditione sint capti. Idem pag. 501 multis persequitur, contra datam fidem ducem Paulucum cum suis capite plexum: & publico Comitiorum decreto, *omnes immunitates una cum oppido Techtimirovv Cosaccorum societati concessas à Regibus Poloniæ, fuisse abrogatas, negotio dato præfectis bellicis, ut nova expeditione suscepta, comitiorum illi decreto resistentes extirparent.* Cum deinceps retulisset, belli illius adversus Cosaccos initi variam fortunam, Cosaccosq; deditionem tandem fecisse accepta securitate, *fore ut in proximis comitiis pristinæ libertates ipsis restituerentur*, addit, solutis castris cum diffluerent manipulatim ad propria, *plurimos eorum à milite regio trucidatos, privilegia ipsorum in ambiguis Comitiorum deliberationibus mansisse; quodque magis*, (inquit) *tribunus seu commissarius illis à Rege nunc unus nunc alter datus stipendia ipsis defraudabat, serviliterque eos tractando, non nisi quæstum quærebat ex illorum obsequio.* Fatetur idem Piasecius pag. 508 Bogdanum Chmielnicki, *ob injuriam atrociorem acceptam à præfecto domicilij sui Corsumi*, redditum insolentiorem, *imprudentia vero ducum Polonicorum omnem Cosaccorum sentinam, jam exacerbatorum acceptis diversis à præfectis locorum injuriis, tam & à tribunis seu commissariis apud eos regiis, quasi stipendia ipsis retardarent, & eorum obsequio ad suos quæstus abuterentur, ad seditionem provocatam esse.* Hæc omnia Piasecius non dubitavit ad posteritatem referre. Sicut ingenua etiam ejus confessio extat pag. 509 de plebe Russica, quæ eodem cum Cosaccis tempore, anno nimirum

1548, arma corripuit: *illam* nimirum *cum esset Græci schismatis, pertinacius infensam ritui Latino, dominisque suis, Unione ut vocant istos ritus confundentibus, & quod ab ea colonaria (quia plerumq; ibi Nobiles fundos suos locant Iudæis, insatiabili avaritia augendis possessionum censibus assueti) immensa extorqueant.*

Sed non est quare de caussis motuum Cosaccicorum hoc loco disseram. Satis est si observes, Nicanor, ab illo milite nihil exspectari hodie posse præsidij adversus Moschos quidem. Et vero eorum utrique ritus sacros Græcos colunt; jamq; adeo Cosacci in ditionem pene Magni Moschorum Ducis concesserunt: non adeo pridem fœdere cum Tataris pacto Polonos aggressi sunt. Certe jam septem annos integros infensissimum reipubl. suæ hostem experta Polonia est Cosaccos suos; suntque illi hodie Moschorum Duci sacramento adstricti, tantum abest ut ingruentibus Moschis sese sint oppossituri.

Superest unus miles externus. Et vero illo solet uti Polonia ex Hungaris, præcipue tamen ex Germanis conducto. At vero hactenus quidem nunquam ille ad insignem numerum excrevit. Nec Germani nostri signa Polonica amant, quod durius plerumque habeantur & iniquius ab insolente Polonico equite. Ne quid nunc dicam de illo odio, quo plærique Poloni in gentem omnem Germanicam feruntur. Certe nec Poloni nisi ægris oculis Germanum militem vident, nec Germani Polonum fidum sibi solent experiri. Ut vero aliquid reipubl. Polonicæ opis sit positum in illo milite externo: quantillum, amabo, illud est! Quam impar sane Moscho, Tataro, Cosaccis! Et vero in universum miseram illam rempubl. cujus robur est in milite peregrino collocatum!

Expende porro, Nicanor, quam etiam reliqua sine quibus bellum non geritur aut miles officiũ non facit, fuerint

apud

apud Polonos non satis idonea iis immanibus hostibus repellendis. Audi vero, sodes, ante omnia communom aliquam de iis omnibus Starovolscij confessionem. *Cum ad potentiam*, ait, *& firmitatem cujusq; status requiratur numerositas virorum bellicosorum, abundantia commeatuum, pecuniarum magnitudo, armorum sufficientia, & frequentia munitionum: nullum prorsus ex prædictis conditionibus debite & convenienter habemus.* Hæc ille prudenter simul & ingenue. Audivisti jam tum ejusdem æque ingenuam confessionem de milite ipso: & à nobis ille oculis tuis modo est exhibitus. De singulis reliquis in promptu est adferre itidem plurima: ne molestus sim tamen, non nisi uno illo Starovolscio teste nunc utar.

Hujus hæc sunt verba: *De commeatu non est dubitandum, quin tantam in bellis multitudinem Rex Poloniæ alere possit: cum sit cuique manifestum, Regnum Poloniæ posse alia duo similia regna, prout ipsum est, non modo frugibus sed & carnibus & alio campanatico sustentare. Nihilominus nos Poloni in qualibet expeditione bellica fame laboramus: atq; sæpissime res jamjam ad finem perductas, propter commeatuum penuriam, turpiter deserimus. Quod totum procedit ex socordia præfectorum belli, aut potius Reipubl. Ordinum, qui dum aliquorsum bellum edicunt, nusquam in partibus illis de commeatu provident, sed quod cuique militi sors offert, id rapit in transitu, & postea sese cum equis & famulis in castris sustentat. Fame vero oborta, aut morbis passim omnes intereunt, aut nolunt obedire ducibus suis, & dilabuntur. Quod si vero Respubl. primum ibi de commeatu provideret, quo exercitum mittere vellet, & commeatus ille, ob abundantiam rerum omnium, parvo certe constaret, & expeditionem propositam facile ad finem optatum deduceret.*

Pergit idem Starovolscius: *Iam autem quoad pecuniam, parata illa in ærario nusquam reperitur, sed tum demum, cum*

bellum per Comitia edicitur, provincialibus imponitur, vectigaliaque diversa bello finiendo sufficientia statuuntur. Sed & hæc ipsa, vel tarde conferuntur, vel non ex integro in ærarium inferuntur; potior pars privatorum cupiditati cedit. Quæ si paulo ordinatius colligerentur, atque etiam tum, cum bellum nobis nullum est, moderate imponerentur, & asservarentur in promptuariis: profecto & exercitus nostros celerius in hostes educeremus, & militem ipsum obsequentiorem in bellis haberemus: qui dum avaritiâ gubernantium stipendia sibi retineri vident, facile in perniciem patriæ conjurant, quod jam sæpissime sumus experti. Hæc de pecunia publica ille. Debuisset autem merito addere, pecuniæ exiguam vim posse contrahi, quoniam Episcopi & Religiosi nihil de suis bonis in publicum conferunt, cum tamen habeant opes longe maximas, multo certe majores opibus Nobilium, Regiis proventibus pene suppares. Quo nihil est indignius.

Sed audiamus porro Starovolscium. *Arma quisque sibi privatus curat è Germania, aut aliqua alia gente vicina portari: quia Rex aut Respubl. nullum armamentarium publicum habet. Sunt tamen aliquot in locis repositoria tormentorum majorum nuperrime à Serenissimo Rege Vladislao IV instituta: sed plura multo & ordinatiora civitates habent, itemque nobiles nonnulli & proceres Regni.*

Postremum & hæc addit: *Quantum ad munitiones & fortalitia, candide fatendum est, illa omnino in Polonia nulla existere, præter aliquot castella privatorum; idq; sparsim per provincias & Regnum, ut est Zamoscium, Lancutum, Zbarasium, Nesuizia, Lachovicia, Medirecia, Dulona, aliaq; minutiores populationes.* Hæc Starovolscius. Vult quidem idem ille: propugnaculis non esse opus, quod Poloni *sua facile vel pectoribus suis tueri possint: prout hactenus tutati sint, aperto potius Marte cum hoste decertando, quam vel stratagematis utendo vel*

do vel propugnaculis sese includendo. Verum hæc quidem persuasio æque est inanis atque illa veterum Laconum: quam proinde sapiens vir Aristoteles *in opere Politico* & nimiæ ruditatis nomine traducit & præclaris rationibus convellit. Et vero, ceu ille quoque dicebat, *errorem illum res ipsa convincunt,* & consensio omnium gentium prudentiorum veteris pariter nostrique ævi. Nec profecto quod *aperto Marte* hactenus tuta fuerit Polonia, etiam imposterum par fortuna speranda. Imo sperari illa non potest; postquam virtus prisca militaris multum adeo mutavit, & potissimum militem suum Polonia hodie experiatur hostem. Certe cum Poloniam natura ipsa vel mari, vel fluviis, (Borysthenem excipio: sed illum jam tum suum fecit Moschus) vel montibus nisi Hungariam versus, vel sylvis aut paludibus inaccessis neutiquam muniverit, & ab arte nihil accesserit præsidij, præ omnibus Europæ rebuspublicis Polonia virium imbecillitate laborat.

Quum in hunc modum vero omnis res militaris Polonica sese habeat, cui non patet, imparem esse Poloniam repellendis vel solis Moschis; præsertim postquam non tantum Russica plebs Poloniæ, verum etiam Cosacci ipsi in Czaris imperium transierunt?

Neque vero est quod cogitemus tempora prisca, aut veterum Polonorum in Moschis domandis felicitatem. Plurimum enim decrevit vis Polonica intra paucos annos, præsertim ex quo Zaporovianus miles plebe Russica stipatus Polonos deseruit, quod jam sæpius monuimus. Ex adverso longe melior hodie est ratio Moschicæ militiæ quam fuit olim. Utpote quum Germanico more signa sequi, ordinem servare, audire disciplinam & quidem sub ducibus Germanis cœperit. Quodque maximum est, hodie sub imperatore est miles ille, juvene belli avido, omni-

 bus

bus domi pacatis: quum paulo ante à domino ignavo, & rebus domi vel corruptis vel certe poſt diuturnum civile bellum feſſis, haberetur. Nec enim nunc repetam, quanta Moſchorum viribus facta ſit acceſſio per Coſaccos & agreſtem Ruſſorum Poloniæ manum.

Non eſt etiam quod exiſtimes, potuiſſe Polonos reſtituere in integrum res ſuas. *Primo* enim ea utique vis fuit Moſchica, iſque irruentis mali impetus, ut niſi parato jam & conſtituto remedio reipubl. interitus haud potuerit averti. In omni mora periculum fuit, dumq; deliberaſſent Poloni de componenda rectius republ. jam periiſſent, & in finibus Germaniæ jam hæſiſſet Moſchus.

Is *deinde* fuit ſtatus reipubl. Polonicæ, ut nec vitia ſua ferre amplius potuerit nec domeſticam medicinam admittere. Conſultationibus publicis comitiorum quid potuit eſſe magis confuſum, factioſum, & turbulentum? Parum abeſt quin Euripideum illud de iis affirmare licuerit: οὐδεὶς οὐδενὸς ἀκούει οὐδέν. Quid magis pernicioſum reipubl. quam paucorum Nunciorum terreſtrium, quos vocant, obnunciatione, integra Regni comitia reddi interdum irrita! Quanto in vilipendio fuit Regia auctoritas! Quid Regibus tandem reliquum manſit præter tenuem ſplendorem! Non diſputabo nunc, quibus de cauſſis & per quos ingentem illam jacturam fecerit Regia majeſtas. Scio enim & à Regibus ipſis illam præcipitatam, & à Regni Ordinibus ſenſim eſſe ſubrutam. At profecto ea eſt populi illius indoles, ut etſi ferre nequeat dominatum integrum, nequeat tamen etiam ferre integram libertatem, ac proinde niſi Regis dignitate ſalva ipſe ſalvus eſſe non poſſit. Iam cum antehac magiſtratus ſacri pariter profanique libera Regum prudentia conſtituerentur; quantis factionibus, quantis tumultibus, res ſancta & reipubl. ſumme neceſſa-

necessaria jam annos aliquot cœpit involvi! Dixeris nihil perinde rempubl. aliquamdiu turbasse. Ipsa summa judicia laborasse, ut ita loquar, lethaliter, querela publica omnium fuit. Ipsemet Staravolscius non dubitavit inter causas felicium armorum Gustavi Adolphi Regis in Polonos referre, *iram Numinis, ob tot scelera publica impunita.*

Porro in omni populo Polonico credin' fuisse qui serio optarint reipubl. statum qui erat integrum? Mihi vix videtur. *Primum* enim utique religionis obtentu inter sese hostili prope fuerunt Poloni animo, ex quo Sigismundi Regis cura Jesuitæ in Regno illo invaluerunt. Iam à multis seculis scilicet Ruthenica gens, quæ aut Poloniæ Regibus aut Magnis Lithuaniæ Ducibus subest, Græcos ritus sensusque amplexa est, multum à Romanis diversos, quibus populus reliquus fuit addictus. At semper inter illos pacata omnia: nec sacrorum diversitas reipubl. civilis commune studium turbavit. Posteaquam Romanus cultus avorum memoria passim terrarum ab erroribus superstitiosis purgatus est, in Polonia quoque numerosa satis multitudo novis illis partibus accessit: non sine aliquo motu quidem, qui tamen intra modum fuit, nec aliquod animorum divortium induxit. Simul vero Sigismundus Rex Jesuitarum consilio & opera sacra profanaque omnia cœpit regere; jam omnia turbari, solis Romanæ superstitionis asseclis honores dignitatesque vindicari, diversa sentientes conviitiis & contumeliis affici, in eos tanquam hæreticos extrema meritos omnem reliquum populum incendi, omnes urbes Jesuitarum collegiis alliciendæ juventuti idoneis repleri, misero denique Ruthenorum populo atque adeo & Zaporovianis Cosaccis Romanensia illa per vim obtrudi. Unde ita in partes scissus est populus, ut jam ipsimet reipubl. suæ indignentur partes

quæq;

quæq;.Romanenses enim illi, etsi numerò & dignitate reliquis prævalcant, accensi indocto zelo, cum injuria conjunctum existimant quod supersint qui sentiant aliter, præsente felicitate sua neutiquam contenti. Reliqui dolent, deprimi se & honoribus debitis privari tantum ob innoxios sensus. Multo maxime fremunt Rutheni vim passi. Nulla harum partium igitur amare potuit præsentem reipubl. statum, quippe quum nulla non de injuria conquesta sit, quam ex publico statu acceperit.

Lege,sodes,Nicanor,quæ ipsemet Piasecius narrat,de Jesuitarum quidem auctoritate apud Sigismundum pag. 300: quemadmodum illi Jesuitæ innumeris contentionibus urbem Rigam ad desperationem adegerint pag. 347: de turbis ex Unione quorundam Russicorum antistitum cum Papa Romano facta exortis, pag.139. & 444. & 459. Quo ultimo loco ut & pag. 445.448.456.458 simul disces, Evangelicorum tolerantiæ, sacramentis Regiis dudum confirmatæ, quam sese opposuerint in illo post Sigismundum interregno optimatum primores, quodque illam non admiserint Præsules, nisi addita illa clausula: *salvis juribus Ecclesiæ Catholicæ Romanæ*: quæ quid sibi velit nemini est occultum. Indico duntaxat tibi loca, quæ possis consulere si liber: nec enim mei est instituti hæc omnia plene narrare. Staravolscius non dubitavit affirmare, eo rem rediisse, *ut nemo in Senatum admitti, aut ad minora subsellia vocari quisquam potuerit, nisi Romanæ professionis.* Kobierzyckius vero, quo loco in defuncti Sigismundi laudes se diffundit, *l. 1. Vladislai Principis*, hisce verbis utitur: *Constantissimum maternæ pietatis cultorem habuit Polonia: quam serpente hæreseos contagione leni at efficace* (efficace sane apud ambitiosos, at iniqua & communi omnium libertati adversa) *medicina ad veteris orthodoxæq; religionis revocavit*

vocavit sensum, cum præfecturas & magistratus deferret viris avitæ majorumq; fidei apprime tenacibus: eoq; dominationis arcano retento, (fuit sane arcanum dominationis, utpote cum hoc ipso unam eamque majorem partem procerum zelotarum sibi Rex plurimum devinxerit, exiguo tamen commodo) *hæreses absq; ullo strepitu partim supprimeret, partim memorandæ pietatis exemplo adpristinum reduceret statum. Et qui potissimam præcipuamq; Senatus partem novo ac recenti addictam dogmati in primordiis regnorum repererat, decedens duos tantum relinqueret, Sigismundum Grudzinium Calisiensem, & Raphaëlem Leszynium Belzensem Palatinos. illum quidem occultiori cuidam sectæ deditum, proindeq; minus noxium; hunc Calvini sequacem, summæ nihilominus probitatis civem patriæque studentem commodis.*

Pecco forte, Nicanor, quod probare instituam testimoniis illa, quæ omnibus Polonicarum rerum gnaris sunt notissima. Utile tamen duxi saltim pauca hæc adferre in medium, quo omnis dubitatio tuo animo eximatur, quoniam haud facile soles credere (quæ tui est ingenij probitas) sequiori famæ etsi vulgatissimæ.

Non vero illa tantum ratione dissecta est in partes Polonia, verum etiam in universum inter ipsos Equites & Prælatos, quos penes cæteroquin summa est reipubl. pessime convenit. Capita contentionum (sunt autem ponderis haud exigui) legere licet apud Piasecium pag. 444. Neque Equitum caussæ justissimæ à republ. ullum potest esse remedium, quum clerus curiæ Papalis favore se tueatur. Et tamen nemo prudens non videt, illa quæ Episcopi arrogant sibi jura, non posse salva republica admitti.

Quis crediderit *porro*, populum omnem ingenuum

 reliquum

reliquum amasse illam rempublicam, quæ sese exclusit ab honoribus adeundis? Non sane firmo est loco civitas quæ plærosque habet inhonoratos.

Longe vero iniquior est conditio plebis Polonicæ; quia durissima premitur servitute. Ceu jam supra audivimus, plebem agrestem Ruthenorum, ob summas injurias, in ipsos dominos suos arma corripuisse. Multo minus ergo plebs potuit præsentem reipubl. statum amare.

Taceo alias privatas lites, quibus Polonia hodie est refertissima, ipsomet teste Staravolscio: idq; quoniam minus quam reliqua dissidia in publicum nocent. Etiam illa tamen animos ab amore publici status multum avertunt. Nihil etiam dicam de immani luxu pariter & luxuria, quibus ditissima patrimonia brevi absorbentur, & qui ad egestatem sunt redacti incitantur ad res novas. Non tangam quoq; illam superbiam: qua factũ, ut alios tantum non omnes præ se contempserint Poloni, cumprimis ipsos hostes suos. *Minimi sese semper fecisse* Succos, ultro fatetur Staravolscius. Silebo denique illam ditescendi cupiditatem, quæ aliquamdiu inter Polonos præter solitum exarsit. Prudenter tamen Staravolscius fatetur, illa *cupiditate* hoc effectum, *ut minus publicis rebus modo sint intenti Poloni, & quisq; eorum privato commodo studeat: ex quo procerum assidua discordiæ, nobilium inobedientia, aulæ suspiciones, Principis contemptus, rerum neglectus passim.*

Non possum vero non tibi considerandum exponere immodicum illud libertatis studium, qua lue laborat universa Nobilitas Polonica. Nec enim illa veram libertatem denique cupiit, sed in licentiam effusa nec leges amplius nec Regis aut magistratuum jussa audiit: unoquovis plenum suarum rerum arbitrium affectante. Hoc

enim

enim est evertere penitus rempublicam & convellere omnem societatem civilem. Certe hisce moribus rempublicam tueri salvam, unum est eorum quæ sunt impossibilia. Nec vero est quod sperare meliora quem jubeant tempora mollia, quæ interdum hisce vitiis laborantes respublicas aliquamdiu sustentant. Simul enim vel domi vel foris gravior aliquis motus exoritur, respublicæ ejusmodi illico collabascunt. Perinde atq; domus aliqua aut navis lacera cœlo benigno quidem superest & mentitur aliquod robur; tempestati tamen mox succumbit,

Atqui tantis morbis laborantem Poloniam invasit immani multitudine Moschus. Quî potuisset itaque non illa tota in tam potentis hostis ditionem pervenire? Et vero pene omnem Lithuaniam, & Russiæ Polonicæ plæraque, insperata armorum felicitate, spacio temporis perexiguo Moschus jam subegit. Nec potuerunt Poloni dissimulare suam imbecillitatem, maximum ruentibus suis rebus præsidium à Tataro, capitali gentis hoste, exspectando.

Iam ante ostendi, in tanto discrimine & tam præsente, rempublicam suam non potuisse Polonos ita emendare ut esset par tuendis reliquis. Non obscurum vero est etiam ex iis quæ in medium attuli: etiamsi tempus hoc admisisset correctionem; mores tamen eos esse, eoque rediisse Polonica omnia, ut nisi vi adhibita respublica quo par est modo componi haud potuerit, Numquid enim cui fiat verisimile, homines illis moribus & institutis non tinctos, non imbutos, sed plane immersos, innutritosque, sponte sua, boni publici caussa, mutaturos illa sibi adeo accepta, laudata, usitata? Alienum est hoc ab omni humano ingenio. Et vero quis illis per-

ſuadeat, ſaltim improbum eſſe illud libertatis ſtudium quo ducuntur? Utque multis hoc perſuadeas, cum pauciſſimi quid expediat publice, præ inani cupiditate privatæ rei, intelligant, ſaltim apud plurimos doctrina ſola nihil effeceris. Sed & qui intelligunt bona malaque, tamen raro ea ſunt virtute, ut quæ intelligunt ſectentur.

Vi ergo quadam opus omnino fuit reipubl. Polonicæ ſi corrigi debuit. Vi, inquam. Nec vero tales rerumpubl. morbos niſi vi ſanaveris. Certe ut corporis ita & reipublicæ mala quædam ferrum & ignem exigunt: molli aut lenta medicina exaſperantur augeſcuntque.

Cæterum nec domi (in ipſa inquam Polonia) partis alicujus, fuit vis par illi carcinomati edomando. Non Regis ſane, non alicujus Nobilium ordinis illa fuit potentia. Utq; fuiſſet; attamen num pars victrix fuiſſet omnia ex uſu publico compoſitura, per profecto eſt incertum. Ut ſequiora quæque ſuſpicemur, movent nos plærorumque mores efferi.

Quicquid hujus ſit, non potuiſſe amplius Polonos Moſchorum potentiæ reſiſtere, ac proinde futurum brevi fuiſſe, ut omne illud Germaniæ latus barbaræ Moſchorum tyrannidi & Tatarorum incurſibus nudaretur, haud dubie, perſpecta penitius Polonorum republ. etiam tu, Nicanor, jam confiteberis. Cave, vero, dubites, Suecorum conſilio & viribus impoſterum ab illo quidem immenſo periculo nos tutos fore. Favet illorum conatibus altiſſimum Numen: ceu palam eſt. Præeſt Rex, pietate non fucata, prudentia, dexteritate agendarum rerum, animi generoſitate & fortitudine, vigilantia, modeſtia, benignitate, clementia, nemini eorum quos hic ſol vidit rebus magnis gerendis pares, ſecundus. Huic

adma-

ad manum Senatus fidelis, gnavus, cautus; exercitus bellandi vetus, obsequens, numero magnus, virtute maximus, semper victor, nunquam victus. Abunde est prudentiæ ad componendam feliciter rem Poloniæ: abunde potentiæ ad improbos & refractarios coërcendos. Quanto magis junctis Succiæ viribus idonea imposterum erit Polonia, procul abigendis Moschis, Tataris, aliisq; barbaris! Non sine caussa profecto jam tum Constantinopoli trepidatur ad hanc potentiam. Certe non major fuit Alexandri vis, qua Persis superatis omnem Asiam domuit. Et ex illis ad Pontum locis Gothi quondam Macedoniam, Græciam, & Asiam populati sunt.

Legi quidem nuperrimi Polonorum Legati Christophori Przimski orationem, ad Regem Carolum Gustavum habitam; qua tumidus orator ille etiam hoc persuadere voluit, non posse feliciter Poloniam cum Suecia conjungi, quod *distinctissima sint regna: divisisse naturam mari: dissociasse constitutionem imperij & religionem: discrepare legibus, moribus, habitu, lingua: in nullo sibi populos hosce esse similes nisi ferocia discordiarum omnium fomite.* Non potui vero non ridere, hæc à Polono eoque Casimiri Regis Legato, dici: quum tamen jam sexaginta prope annos perpetuos Polonorum Reges affectaverint in Suecos imperium, & Polonici Regni Proceres Regum suorum illa desideria consilio, ære, milite juverint: imo cum in suam rempublicam receperint Poloni ipsi olim, & Russos institutis sacris pariter profanisque multum alienos, & Borussos Livonosque lingua & moribus semper, hodie etiam religione diversos, & Lituanos denique cum adhuc fœda barbarie & paganismo essent collutulati.

Distinctiones ejusmodi obstare constituendæ reipu-

 blicæ:

blicæ alicui abſolutiſſimæ omnibuſque numéris perfectæ, fateor. At illam ut voto optare licet, ita aſſequi non licet. Platonicæ civitatis ea felicitas fuerit. De illa condenda nulla hodie deliberatio eſt. Gentes non minus atque Poloni ſunt & Sueci, mari diviſas & inſtitutis differentes, in unum reipubl. corpus ſic ſatis feliciter poſſe concreſcere, jam à plurimis ſeculis inter omnes homines uſu compertum eſt. Ad *linguam moreſque* alienos addiſcendos ipſi Poloni longe ſunt aptiſſimi. Non dubitavit ſane eorum ingenium hoc nomine commendare ipſemet Starovolſcius: *quod non ſolum ad convictum atque familiaritatem quorumlibet faciles, verum etiam ad mores & imitationem eorum cum quibus vivunt, externorum præſertim, ſint flexibiles; quod* item *libenter peregrinentur, & earum gentium linguas ad quas perveniunt cupide & facile addiſcant.* Non ſane *vel in medio Latio tam multos reperiri cum quibus Latine poſſis loqui* (quod idem dicit) veriſſima Poloniæ laus eſt. Vt *mores* aut *habitus* aut *leges* omnium iidem ſint, non eſt neceſſum in republica, qualem conſtituere vulgo ſolemus. Satis ergo fuerit; ſi impoſterum uterque populus conveniat in legibus, quæ utriuſque ſalutem bonumque commune attinent. Nec ea eſt *ferocia* Suecorum (quod Przimsky forte exiſtimat) quæ Polonum non ferat. Germanicus genti animus eſt: qualem in Pruſſis & Livonibus Poloni utique non ſunt averſati. Ne Polonorum quidem ea *ferocia* fuit, ut non ultro ſibi expetierint Regem olim quidem Lithuanum Jagellonem, non adeo pridem Henricum Valleſium Gallum, Stephanum Bathorium Hungarum, Sigiſmundum Svecum: imo non paſſi ſint per aliquot centum annos Germaniæ noſtræ Reges ſibi dominari. Quod ſi quorundam major

hodie

hodie est *ferocia*, cogitemus vetus illud:

Nemo adeo ferus est qui non mitescere possit.

Non desunt remedia compescendæ ferociæ, & mitigandis superbis pectoribus.

Maximum concordiæ statuminandæ obstaculum videtur fore Papalem *religionem*, qua plærorumque procerum aliorumque animi fascinati sunt. At vero jam audivisti, Nicanor, plurimis seculis, Russos Græcis sacris addictos cum Polonis Latinorum rituum asseclis pacate in unam rempubl. coaluisse: inter eosdem porro Polonos & Protestantes sic satis bene convenisse: donec Iesuitarum magisterio in odium omnium dissidentium multi Polonorum incensi sunt. Non diffiteor, manente illo amaro zelo, sinceram aliquam animorum unionem haud sperari posse. Potest vero & ille in concordiam paulatim temperari modo non uno, tantum si removeantur è medio illi incendiarij. Nec vero fortassis fiet hoc invitis multum Polonis ipsis: utpote quum jam ante hos quadraginta annos idem agitaverint procerum complures, quod libri tunc editi docent: & *annui reditus habeant* quidem illi magistri, *plus quadringentis millibus, tanto sumptu tamen tamque insano, oratorem nullum, Historici Politici ne umbram quidem, Semitheologastros Scholasticos aliquot, Philosophum sesquialterum, qui non dicere sed dictare tantum sciat, habeant,* quod ipsa Academia Cracoviensis illis publico libro exprobravit.

Sed non est quare nos, Nicanor, ea cura mordeat. Deus qui inusitata felicitate Succorum arma hactenus fortunavit, Serenissimo Regi ejusque prudentissimo Senatui consilia componendæ reipublicæ non denegabit. Et vero quidni hodie præstent Suecones Gothique, quod

olim

olim æterna cum nominis laude Westrogothi Ostrogothique in Italia Hispania & alibi præstiterunt? Imo quod Gothi quondam effecerunt in ipsis illis Polonici hodie Regni provinciis. Ex Iornande sane discimus, Gothos simul trans Vistulam migraverunt, gentem Spalorum (quæ est ipsa nostra Polonorum trans Vistulam tunc habitans) victricibus armis superasse, & denique Hermanerico Rege (quo tempore Gothi Russiam rubram, & Walachiam incoluerunt,) omnes populos inter mare Balthicum, Euxinum pontum & Danubium suo imperio subjecisse. Nec tamen est quare hisce antiquis exemplis optima quæque nunc sperare te jubeam, cum alia sint ad manum recentissima. Ego potius quoniam tuis dubitationibus, nisi fallor abunde satisfeci, & jam modum pene excessi epistolæ, tandem desino. Deum autem veneror, ut pergat favere victricibus inclyti populi armis, nobisque Germanis integram servet tranquillitatem. Vale, VI Kal. Novembr.

CIↃ IↃ C LV.

F I N I S.

—— *Arma ferenti*
Omnia dat qui justa negat.

